

Школа	Математичка гимназија
Наставни предмет	Српски језик и књижевност
Разред	
Датум реализације	
Наставник	Анђелка Петровић

ПОДАЦИ О ЧАСУ

Наставна тема	Народна књижевност
Наставна јединица	Анализа песме <i>Диоба Јакшића</i>
Тип часа	Обрада (два часа)
Циљ часа	Упознавање ученика са јунацима старијих времена и тумачење песме <i>Диоба Јакшића</i> ; расветљавање симболике обредно-обичајних радњи и предмета (добра молитва, молитвена чаша, дар и уздарје)
Образовни задаци	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање ученика са историјским подацима који се везују за браћу Јакшиће; • Ситуирање песме у оквиру епског поетског круга – Вукова подела и подела на циклусе; • Истицање варијантности као важне одлике поетике народне књижевности; • Уочавање стилских поступака у функцији ескозиције песме; • Истицање Анђелијиних духовних вредности поводом њеног посредовања у свађи међу браћом; • Анализа поступака грађења мотивације за помирење међу браћом; • Упознавање ученика са свадбеним ритуалним обичајима старих времена (добра молитва и молитвена чаша); • Разматрање народног обичаја дара и уздарја; • Уочавање и тумачење симбола (соко, коњ, молитвена чаша);
Функционални задаци	<ul style="list-style-type: none"> • Навикавање ученика да присније доживљавају епску поезију и објашњавају њена уметничка својства; • Откривање дубљих значења народне епике; • Указивање на сложеност и слојевитост народне културе у циљу подстицања привржености народној традицији; • Навикавање ученика да исказана мишљења поткрепљују одговарајућим примерима из текста;
Васпитни задаци	<ul style="list-style-type: none"> • Истицањем Анђелијиних особина указивати на опште људске особине: смиреност, мудрост, храброст, разумевање,

	<p>саосећање;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осуђивање тврдоглавости, непопустиљивости, плаховитости и склоности афекту браће Јакшића; • Запажати и образлагати да нас ова песма подсећа да треба неговати и градити складне односе са ближњима.
Кључни појмови	Јакшићи, деоба, братска неслога, породичне вредности
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошка, дијалошка, рад на тексту, истраживачка
Наставна средства	Табла, креда, Читанка 1, радни лист
Место извођења наставе	Учионица
Корелација	Историја
Литература и додатни материјал за наставнике	<ul style="list-style-type: none"> • Миодраг Павловић, <i>Читанка – уџбеника за први разред гимназија и средњих стручних школа</i>, Klett, Београд 2012. • Марија Клеут, <i>Из Вукове сенке</i> (огледи о народном песништву), Друштво за српски језик и књижевност, Београд, 2012; • Хатица Диздаревић-Крњевић, <i>Утва златокрила</i>, Филип Вишњић, Београд, 1997; • Слободанка Живковић, <i>Типови и функција говора у народној песми Диоба Јакшића</i>, Књижевност и језик, бр.3-4, 2009.
Литература и додатни материјал за ученике	Радни лист са одабраним одломком о доброј молитви.
Напомене	Ученици 1е песму обрађују час за часом, док ученици 1ц песму обрађују у оквиру два везана часа.

ТОК ЧАСА

Уводни део часа	<p>Други час обраде народне епске песме <i>Диоба Јакшића</i> почиње од раније уочених и обележених места недоречености. У одељењу 1е наставница проверава да ли је неко од ученика прочитао значење <i>молитвене чаше</i> из Вуковог <i>Српског рјечника</i>. Такође, испитује ученике да ли знају ко је девер и каква је његова улога у свадбеним обредно-обичајним радњама. Будући да у одељењу нема ученика који су дошли из Црне Горе (осим ако немају претке) претпоставља да им је појам <i>добре молитве</i> непознат.</p> <p>У одељењу 1ц час се наставља тако што наставница може питати ученике да ли се сећају шта је <i>чаша молитвена</i>, ко је девер и каква је</p>
------------------------	--

	<p>његова улога у свадбеним обредно-обичајним радњама. Врло је могуће да ће се неко од ученика сетити да је молитвена чаша посебна врста предмета који припада само невести, док је девер младожењин брат и на свадби је задужен да се брине о невести, он јој је најближи у новој породице, са њим разговара и њему се поверава јер он преузима улогу њеног брата и заштитника.</p>
<p>Главни део часа</p>	<p>Да би се сасвим разумела немушта ситуација размене дарова између Анђелије и Богдана, наставница је припремила радни лист са описом <i>добре молитве</i> и улогом <i>чаше молитвене</i> у обредном чину венчања. Наставница позива ученике да заједно прочитају одломак, а потом га прокоментаришу у контексту проучаване песме. Наставница обавештава ученике да је обичај <i>добре молитве</i> Вук уочио само у црногорским и приморским крајевима док га, како он бележи, у његово време у Србији нема.</p> <p>Следи читање одломка, а затим подстицајна питања која би прочитано требало да доведу у контекст опеване ситуације и да додатно открију слојевитост њеног значења.</p> <p>Ко изговара <i>добру молитву</i> и када? Која је функција добре молитве? На ком месту се она изговара по други пут? Коју кратку фолклорну форму, осим благослова, препознајете у завршним речима које изговара невестин отац? На који начин се ново сазнање уклапа у свет епске песме, односно Анђелијин монолог у ком разматра свој безизлазни положај?</p> <p>На који начин сватови пију из <i>молитвене чаше</i>? Који делови самог чина испијања <i>молитвене чаше</i> истичу његову светост, односно његову христјанизовану верзију? Ко једино сме да додирне молитвену чашу на самом крају ритуалног испијања? Шта молитвена чаша представља за невесту? Где Анђелија чува своју молитвену чашу? Да ли та чаша има материјалну или духовну вредност? Објасните.</p> <p>Добру молитву изговара невестин отац на сам дан венчања, у невестиној кући. Молитва се изговара два пута – једном у самој кући, а други пут на кућном прагу. У обредно-обичајним радњама, праг је табуисано место, место чије је магијско значење нарочито. Стари Словени, па и њихови потомци, сахрањују претке испод кућног прага. На тај начин предачке душе стално штите дом и не дозвољавају злим силама да га освоје. Говорећи добру молитву на кућном прагу, невестин отац тражи заштиту предака која је невести неопходна, јер она прелази из једног у други дом. Из истог разлога ће је у новом дому пренети преко прага. Док не обави читав низ обредних радњи, углавном везаних за огњиште, и тако заврши обред иницијације, она не сме стати на кућни праг своје нове породице јер би тако узнемирила душе предака.</p> <p>Основна функција добре молитве је благослов – добар и здрав пород и свака срећа, за жену, пре свега, породична. Међутим, у оквиру добре молитве налази се и клетва – невеста се у породични дом може вратити само као гост. У том контексту јасно нам је да за Анђелију</p>

нема и не може бити повратка у породични дом ако је Дмитар отера. Она остаје сама, беспомоћна, незаштићена и проклета јер је изневрила породицу и одбацила породични благослов.

Молитвена чаша са вином износи се пред сватове у хлебу, тачније у нарочитом удубљењу које је у хлебу направљено. Сватови испијају из чаше, али је не додирују. Молитвена чаша се сматра табуисаним предметом, светом реликвијом (хлеб и вино) коју могу додирнути само посвећени – а то су невеста и девер. Преко молитвене чаше и њене духовне вредности успоставља се нераскидива веза између невесте и девера. Он је прво биће са којим је она успоставила везу током обреда инцијације. Њих двоје су симболички орођени пре самог чина венчања. Молитвена чаша, као највећа драгоценост, чува се скривена, на чардаку или у подруму, далеко од злих сила и урокљивих очију – Анђелија своју чашу чува у подрумима доњим.

Зашто је дијалог, осим једне Анђелијине реплике, између ње и њеног девера непотребан? Због чега јој девер без речи предаје коња и сокола? Да ли је Богдан узео чашу молитвену? Због чега се песма није завршила том ефектном сценом?

Народна култура је култура немуштог споразумевања. Више ће се рећи кроз гест, мимику или употребом одређеног предмета или биљке него самим говором. Када се Анђелија појави пред Богданом и, љубећи му скуте и руку, понуди чашу молитвену, тражећи заузврат коња, Богдану је потпуно јасна и *читљива* њена симболичка порука. Доносећи му чашу, она га враћа у прошлост и подсећа на светост чина који их је спојио у нераскидиву породичну заједницу. С друге стране, дарујући му једини предмет који поседује, она наглашава величину своје жртве, јер, заједно са предметом, она му преноси и благослов који је добила. Племенитошћу свог чина Анђелија подсећа Богдана да су породица и породична слога изнад свих осталих вредности. Богдан ниједног тренутка неће ни посумњати да би вино могло бити отровано, јер је у питању свети предмет који прати Анђелијино жртвовање. То је тренутак када се он сажали, односно, досети шта је то што га везује за брата, породицу, па и Анђелију. Иако то није опевано, можемо претпоставити да чашу није узео.

Поред важности и вредности чаше молитвена, овде је у *игри* још једна ритуална радња – дар који мора бити праћен ударјем. Наставница подсећа ученике да су вероватно видели код својих кућа или у кућама својих бака тренутак када неко донесе воће или колаче на тањиру или у чинији. Посуда у којој је дар донесен, никада се не враћа празна. Ритуал дара и ударја и данас је присутан, а управо он, на још један начин, обавезује Богдана да дарује Анђелију.

Ученици би требало с лакоћом да уоче да се песма не може завршити Анђелијиним даривањем, јер Дмитар није дошао до оне врсте просветљујућег и освешћујућег сазнања које, захваљујући Анђелији, поседује Богдан.

Где се Дмитар налази док га Анђелија мири са братом? Које сцене из лова делују освешћујуће на Дмитра? Објасните функцију фантастичних елемената (птица и коњ који говоре, утва златокрила). Шта Дмитар чини када схвати трагику сопствене непромишљености? Којим речима га дочекује Анђелија? Зашто Анђелија није кажњена због непослушности? Због чега Дмитар, као неко ко је наредио убиство, није кажњен?

Док се у кући дешава права драма, најпре у Анђелијиној глави и срцу, а потом и у сцени са Богданом, Дмитар је у лову. Важно је објаснити ученицима симболику сцене одласка у лов – идеја о убиству потекла је од Дмитра, Дмитар тако постаје носилац зла и народни певач га мора одвојити од кућног огњишта, од кућног прага да би се једном нарушена породична хармонија могла повратити; с друге стране, Дмитар, попут бајколиког јунака, мора отићи од куће и савладати одређене препреке да би дошао до врло важног сазнања – за њега то је сазнање о вредности породичне слоге. У том контексту су присутне сцена са соколом, коме је сломљено крило, и који преноси Дмитру поруку о важности братске љубави, а потом и сцена са коњем. Занимљиво је да соко, као птица грабљивица, има негативну симболику, отуда је нужно да се управо са небеских висина појави друга птица гласник, утва златокрила, која савлада сокола, али му и пренесе поруку која је важна за Дмитров преображај. Сличну симболику има и коњ који је вран, црн, а у словенској митологији коњ је често биће подземног света. Оног тренутка кад се Дмитар у моралном и духовном смислу преобрази, спреман је за повратак кући. Он јури у Београд не би ли спречио трагедију, али га у Београду дочекују Анђелијине умирујуће речи – браћа су измирена, а породица спасена.

За крај анализе песме, остају још два питања-загонетке. Дмитар, иако носилац злог и разорног, није кажњен, јер након повратка у свој дом, у окриље породице, он није више онај који је био. Он је промењен и просветљен. Он је човек који је прошао искушење да би спознао истину.

С друге стране, стоји Анђелија, патријархална жена која је својим моралним, часним, херојским чином измирила браћу и спасла породицу, али која је, истовремено, одрекла послушност мужу. За такав преступ у патријархалном друштву казна је јасна. Зашто је она изостала?

Ако смо устврдили да је Дмитар други човек, измењен и просветљен неким вишим сазнањем, он свакако не може посегнути за казном. С друге стране, Анђелија прва у песму уводи Бога, њено име у себи скрива анђеоску, небеску природу, она је преко женског принципа доведена у везу и са сјајем и лепотом звезде Данице, дакле, реч је о једном потпуно узвишеном бићу, бићу чији са морална лепота и чистота не може самеравати земаљским законима. Отуда идеја о казни не сме ни да постоји.

Завршни део часа	<ul style="list-style-type: none">• На крају часа, ученици се могу осврнути на сва она дела у којима су читали о породици и породичној срећи и упоредити их са песмом <i>Диоба Јакшића</i>.

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Диоба Јакшића

- добра молитва
- симболика молитвене чаше
- дар и уздарје